

สำนวน ลำนำ
ตำนาน
๔ ภูมิภาค

[ฉบับเพิ่มเติมตำนาน]

รศ. ประพนธ์ เรืองณรงค์

สำนวน คำนำ ตำนาน

๔ ภูมิภาค

รศ. ประพูนธ์ เรืองณรงค์

มนุษย์สร้างคำพูดขึ้นมา ชีตเขียนถ้อยคำลงบนแผ่นดินเหนียว ผืนหนัง ไม้ไผ่ และกระดองเต่า...

การค้นพบกระดาษและการพิมพ์ ทำให้หนังสือมีรูปลักษณ์ที่พกพาได้สะดวก และเผยแพร่ไปในวงกว้างอย่างไม่เคยปรากฏมาก่อนในประวัติศาสตร์ การพิมพ์ช่วยสถาปนาภาษาของแต่ละชาติให้มั่นคง ช่วยให้ภาษาของสามัญชนแพร่หลาย ทำให้คนอ่านออกเขียนได้เพิ่มสูงขึ้น และขยายวงกว้างออกไปนอกวงผู้นำและนักบวช

และแท้จริงแล้ว การพิมพ์หนังสือคือการเปลี่ยนแปลงอย่างถึงรากถึงโคน ทั้งทางความคิดและสังคม

สภานิติบัญญัติ

ลำดับที่ ๑๓๐๗

สำนวน ลำนำ ตำนาน ๔ ภูมิภาค (ฉบับเพิ่มเติมตำนาน)

รศ. ประพนธ์ เรืองณรงค์ : ผู้เขียน

พิมพ์ครั้งแรก : ธันวาคม ๒๕๖๒

ราคา ๑๒๕ บาท

พิมพ์โฆษณาครั้งนี้ได้รับอนุญาตจากเจ้าของลิขสิทธิ์ตามกฎหมายแล้ว
© สงวนลิขสิทธิ์ตามพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ (ฉบับเพิ่มเติม) พ.ศ. ๒๕๕๘
ไม่อนุญาตให้สแกนหนังสือ หรือคัดลอกเนื้อหาส่วนหนึ่งส่วนใดเพื่อสร้างฐานข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์
เว้นแต่ได้รับอนุญาตจากสำนักพิมพ์และเจ้าของลิขสิทธิ์แล้วเท่านั้น

ข้อมูลทางบรรณานุกรมของสำนักหอสมุดแห่งชาติ
ประพนธ์ เรืองณรงค์.

สำนวน ลำนำ ตำนาน ๔ ภูมิภาค. --กรุงเทพฯ : สภานิติบัญญัติ, ๒๕๖๒.

๒๖๖ หน้า.

๑. คติชาวบ้าน ๒. วรรณกรรมพื้นบ้าน ๓. ตำนาน I. ชื่อเรื่อง

๓๙๘

ISBN 978-616-00-3915-9

เจ้าของ ผู้พิมพ์ผู้โฆษณา : บริษัทสภานิติบัญญัติ จำกัด

ประธานเจ้าหน้าที่บริหาร/บรรณาธิการอำนวยการ : วรพันธ์ โลกิตสถาพร

กรรมการผู้จัดการ : ดร. สุภัคชญา โลกิตสถาพร

ผู้ช่วยกรรมการผู้จัดการ/บรรณาธิการบริหาร : เจตยา โลกิตสถาพร ที่ปรึกษาด้านบรรณาธิการ : รศ. ประพนธ์ เรืองณรงค์

ผู้จัดการฝ่ายขาย : กิ่งแก้ว ลิขะไชย บรรณาธิการสร้างสรรค์ : พัชรี้ แต่แดงเพชร

หัวหน้ากองบรรณาธิการสร้างสรรค์บรรณานุกรม : พิชชาพร บุญสูง

ผู้ช่วยบรรณาธิการบริหาร : สุรียกานต์ พรหมมงคล

บรรณาธิการเล่ม : นพวัฒน์ สุวรรณช่าง พิสูจน์อักษร : วรณวิฐ แถลงคุช

ออกแบบปก : อนุรักษ บัวกิ่ง รูปเล่ม : นิพนธ์ เลิศชัยศิริสกุล

พิมพ์ที่ : บริษัท ส.เอเชียเพรส (๑๙๘๙) จำกัด

สภานิติบัญญัติ

จัดจำหน่ายทั่วประเทศโดย บริษัทสภานิติบัญญัติ จำกัด

๑๘ ซอยลาดปลาเค้า ๖๓ ถนนลาดปลาเค้า แขวงอนุสาวรีย์ เขตบางเขน กรุงเทพฯ ๑๐๒๒๐

โทรศัพท์ ๐ ๒๙๔๐ ๓๘๕๕-๖ โทรสาร ๐ ๒๙๔๐ ๓๘๗๐

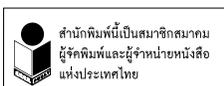
กองบรรณาธิการ : spbbooks@hotmail.com

กองบรรณาธิการสร้างสรรค์ฉบับ : satapornbooks.editor@gmail.com

ฝ่ายสำนักงาน : info@satapornbooks.com

www.satapornbooks.com

หากท่านผู้อ่านพบหนังสือไม่ได้มาตรฐาน เช่น หน้ากระดาษสลับกัน หน้าขาดหาย การเข้าเล่มไม่สมบูรณ์
สำนักพิมพ์ยินดีรับผิดชอบเปลี่ยนหนังสือใหม่ให้ท่าน โปรดติดต่อและส่งหนังสือคืนพร้อมบรรยายละเอียดการชำรุด
ไปตามที่อยู่ด้านบน หรือ โทร. ๐ ๒๙๔๐ ๓๘๕๕-๖ ต่อ ๒๑, ๕๔, ๕๖

คำนำผู้เขียน

สำนวน ลำนํ้า ตำนาน ๔ ภูมิภาค เล่มนี้จัดพิมพ์ เป็นครั้งที่ ๒ เดิมสำนักพิมพ์เรือนปัญญาจัดพิมพ์ตั้งแต่ปี ๒๕๕๒ หรือ ๑๐ ปีมาแล้ว ปัจจุบันหนังสือนี้ขาดตลาด มีผู้อ่านที่สนใจ คติชนวิทยาได้ถามมาที่ผู้เขียนเสมอ ด้วยเหตุนี้เองผู้เขียนจึง มอบให้สำนักพิมพ์สถาพรบุ๊คส์จัดพิมพ์ใหม่อีกครั้ง

การพิมพ์ครั้งนี้ ได้เพิ่มตำนานที่น่าสนใจอีก คือ ตำนานป่า คำชะโนดหรือวังนาคน จ.อุดรธานี ตำนานถ้ำหลวงขุนน้ำนางนอน จ.เชียงราย และตำนานถ้ำพระขยงค์ จ.ระนอง ล้วนเป็นเรื่องราว ในท้องถิ่นน่าพิศวงและน่าติดตาม

ขอขอบคุณท่านผู้อ่านที่ให้ความสนใจ *สำนวน ลำนํ้า* *ตำนาน ๔ ภูมิภาค* และสำนักพิมพ์สถาพรบุ๊คส์ ที่สนับสนุน ผลงานวรรณกรรมของผู้เขียนเสมอมา

รศ. ประพนธ์ เรืองณรงค์

สารบัญ

๑ สำนวน	๗
สำนวนภาคกลาง	๙
สำนวนภาคเหนือ	๑๘
สำนวนภาคอีสาน	๓๑
สำนวนภาคใต้	๔๓
๒ สำเนา	๕๔
บทเพลงกล่อมเด็กภาคกลาง	๕๕
บทเพลงกล่อมเด็กภาคเหนือ	๖๒
บทเพลงกล่อมเด็กภาคอีสาน	๖๗
บทเพลงกล่อมเด็กภาคใต้	๗๔
๓ ตำนาน	๘๒
ตำนานภาคกลาง	๘๓
พระพุทธบาท สระบุรี	๘๓
พระพุทธฉาย สระบุรี	๘๖
พระพุทธรูปลอยน้ำ	๘๘
วัดพระนอนจักรสีห์ สิงห์บุรี	๙๑
พระปฐมเจดีย์ นครปฐม (พญากง พญาพาน)	๙๓
วัดพนัญเชิง พระนครศรีอยุธยา	
(เจ้าชายสายน้ำผึ้ง เจ้าแม่สร้อยดอกหมาก)	๙๕
เดิมบางนางบวช สุพรรณบุรี	๙๙
เมืองสะแกกรัง อุทัยธานี	๑๐๑
เขาสามมุข บางแสน ชลบุรี	๑๐๒
ตาม่องล่าย ประจวบคีรีขันธ์ เพชรบุรี	๑๐๔
ท้าวทกชนาก ลพบุรี	๑๐๗
เจ้ากนกจัน นางนงประจันทร์ ลพบุรี	๑๐๙
ตำนานภาคเหนือ	๑๑๑
พระธาตุดอยสุเทพ เชียงใหม่	๑๑๑
พระธาตุหริภุญชัย ลำพูน	๑๑๓
พระพุทธบาทตากผ้า ลำพูน	๑๑๖
พระธาตุช่อแฮ แพร่	๑๑๗
พระธาตุแช่แห้ง น่าน	๑๑๙
สามกษัตริย์ สุโขทัย เชียงราย พะเยา เชียงใหม่	๑๒๐
นครเขลางค์คีรีมังกัง ลำปาง	๑๒๓
การนับเดือนของเมืองเหนือ	๑๒๔
สามเงา ตาก	๑๒๕

หนองเส่น้ำ ลำพูน	๑๒๖
เจ้าพ่อขุนตาน ลำพูน	๑๒๗
ถ้าหลวงขุนนางนางนอน เชียงราย	๑๒๘
ผาวิ่งชู ลำพูน เชียงใหม่	๑๓๑
เจ้าหลวงคำแดง ถ้าเชียงดาว เชียงใหม่	๑๓๓
เมืองลับแล บ้านทองแสนขัน อุตรดิตถ์	๑๓๕
แม่ฮ่องสอน	๑๓๗

ตำนานภาคอีสาน

พระธาตุพนม นครพนม	๑๓๘
พระธาตุก่องข้าวน้อย ยโสธร	๑๔๑
แม่น้ำโขง	๑๔๓
คำชะโนดฯ อุตรธานี	๑๔๖
อุสาบารส อุตรธานี	๑๕๐
หนองหาน สกลนคร (ท้าวผาแดง นางไอ่)	๑๕๓
งานบุญบังไฟ (พญาคันคาก)	๑๕๖
ภูเรือ เลย	๑๕๘
เมืองฟ้าแดดสูงยาง กาฬสินธุ์	๑๖๐
ท้าวซุลา นางอ้ว	๑๖๒
เมืองพิมาย นครราชสีมา	๑๖๕

ตำนานภาคใต้

พระบรมธาตุเจดีย์ นครศรีธรรมราช	๑๗๐
นางเลียดชาว	๑๗๒
หลวงพ่อทวดเหยียบน้ำทะเลจืด	๑๗๗
เจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยว ปัตตานี	๑๘๑
ตายมดิง พังงา ภูเก็ต	๑๘๗
เกาะพระม่วง ตรัง	๑๘๘
เกาะหนู เกาะแมว เขาตังกวน เขาน้อย สงขลา	๑๙๐
เขาพนมเบญจา กระบี่	๑๙๔
เขากอกทะเล ภูเก็ต	๑๙๗
เขานางทองร้อน ชุมพร	๑๙๙
ถ้าพระขยงค์ ระนอง	๒๐๐
พญานาคหนี่พญาครุฑ เกาะสมุย สุราษฎร์ธานี	๒๐๒
โนรา	๒๐๕

“หนังสือและการอ่านคือชุมพลังแห่งความคิดสร้างสรรค์”

๑ สำนวน

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒ ให้ความหมายคำ ‘สำนวน’ ไว้ว่า “ถ้อยคำที่เรียงเรียง โวหาร บางทีก็ใช้คำว่าสำนวนโวหาร ถ้อยคำหรือข้อความที่กล่าวสืบต่อกันมา ช้านานแล้ว มีความหมายไม่ตรงตามตัว หรือมีความหมายอื่นแฝงอยู่ เช่น สอนจระเข้ให้ว่ายน้ำ ร้าไม่ดีโทษปี่โทษกลอง”

สำนวนในความหมายทั่วไป คือการใช้ถ้อยคำที่กระชับ รัดกุม ลักษณะเป็นข้อความสั้นๆ มีความหมายเชิงเปรียบเทียบ ชวนคิดและชวนฟัง นักภาษาไม่ว่าจะเป็นนักพูดหรือนักเขียนล้วนอาศัยสำนวนโวหารเพื่อช่วยให้ผลงานมีชีวิตชีวา น่าสนใจ คือไม่พูดหรือเขียนอย่างดาษดื่น

สำนวนนำเสนอต่อไปนี้ได้คัดสรรเฉพาะสำนวนที่มีรูปแบบ ข้อความสองวรรค โดยระหว่างวรรคมีสัมผัสที่คล้องจองกัน และนอกจากมีคารมคมคายแล้ว ยังมีความไพเราะน่าฟังอีกด้วย

❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁ ❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁ ❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁

กำแพงมีหู ประตุมิช่อง หรือ กำแพงมีหู ประตุมิตา

= การพูดหรือการกระทำอะไรก็ตาม ต้องระมัดระวัง เพราะความลับไม่มีในโลก

กินเหมือนหมู อยู่เหมือนหมา

= ความเป็นอยู่ละเทา ไม่เป็นระเบียบ

กินอยู่กับปาก อยากอยู่กับท้อง

= รู้ดีอยู่แก่ใจ เพราะทำเองแล้วแสรังไม่รู้ไม่เห็น

เกลียดตัวกินไข่ เกลียดปลาไหลกินน้ำแกง

= เกลียดตัวเขา แต่อยากเอาประโยชน์จากเขา

ขุนนางไข่พ่อแม่ หินแฉ่งไข่ตายาย

= ถ้าไม่ใช่ญาติผู้ใหญ่ของตน ก็ไม่ควรไว้วางใจใคร

เข้าตามตรอก ออกทางประตู

= ทำตามธรรมเนียมประเพณี

เข้าเมืองตาหลิ่ว ต้องหลิ่วตาตาม

= ประพฤติตนให้เหมาะสมกับกาลเทศะ

คนรักเท่าผืนหนัง คนชังเท่าผืนเสื่อ

= คนรักมีน้อย คนชังมีมาก

ความว้ายยังไม่หาย ความควายเข้ามาแทรก

= เรื่องหนึ่งไม่ทันจบสิ้น มีเรื่องอื่นเข้ามาแทรกอีก

ฆ่าไม่ตาย ขายไม่ขาด

= มีความผูกพันกันจนไม่อาจทำร้ายกันได้

งานหลวงไม่ขาด งานราษฎร์ไม่เสีย

= ทำงานไม่บกพร่องทั้งงานส่วนรวมและงานส่วนตัว

จอดเรือให้ดูฝั่ง จะนั่งให้ดูพื้น

= ทำอะไรควรพิจารณาให้รอบคอบ

เจ้าไม่มีศาล สมภารไม่มีวัด

= ผู้ไม่มีที่อยู่เป็นหลักแหล่ง

ชักน้ำเข้าลึก ชักศึกเข้าบ้าน

= นำความวิบัติมาสู่ตนและพวกพ้อง

ชั่วช่างสี ดีช่างสงฆ์

= ไม่เอาธุระ ไม่เอาใจใส่ (มักใช้แก่พระสงฆ์)

ช่างตายทั้งตัว เอาใบบัวมาปิด

= ความชั่วที่คนทั่วไปทราบกันแล้ว ยากที่จะปกปิด

ซื้อควายหน้านา ซื้อผ้าหน้าหนาว

= ทำสิ่งไม่เหมาะสมกับเวลาย่อมได้รับความเดือดร้อน

ดูช้างให้ดูหาง ดูนางให้ดูแม่

= ให้รู้จักพิจารณาลักษณะบุคคล หรือพิจารณาผู้หญิงที่จะเลือกเป็นคู่ครอง

ตคน้ำไม่ไหล ตกไฟไม่ไหม้

= ตกอยู่ในที่คับขันก็ไม่มีอันตราย

ตบหัวกลางศาลา ขอขมาที่บ้าน

= ยอมรับผิดไม่เหมาะสมกับความผิดที่ทำไว้

ตามใจปาก ลำบากท้อง

= เห็นแก่กินมักเดือดร้อนเรื่องการขบถ้าย

ตื่นแต่ตึก สึกแต่หนุ่ม

(สึก = ศึกษา)

= เร่งรัดทำกรางานให้เหมาะสมแก่วัยและเวลา

ถีลลดตาข้าง ห่างลดตาเส้น

(เส้น = ชื่อแมลงหรือสัตว์ขนาดเล็กมาก)

= ดูเหมือนรอบคอบถี่ถ้วน แต่ไม่รอบคอบถี่ถ้วนจริง

ทำนาออกมกล้า ทำปลาอมเกลือ

= ทำการสิ่งใดถ้ากลัวหมดเปลืองย่อมไม่ได้ผลเต็มที่

นอนหลับไม่รู้ นอนคู่มิเห็น

= ไม่รู้เรื่องราวที่เกิดขึ้น

น้ำขุนไว้ใน น้ำใสไว้นอก

= เก็บความรู้สึกไม่ดีไว้ภายใน

น้ำร้อนปลาเป็น น้ำเย็นปลาตาย

= คำพูดแบบขวานผ่าซาก ไม่เข้าหูคน ย่อมไม่เป็นพิษเป็นภัย แต่คำพูดแบบระรื่นหู น่าฟัง ย่อมนำโทษและนำภัยได้

น้ำสั่งฟ้า ปลาสั่งฝน หรือ ฝนสั่งฟ้า ปลาสั่งหนอง

= สั่งเสียเป็นครั้งสุดท้าย

บนข้าวผี ตีข้าวพระ

(บน = บนบาน, ตี = กำหนด หมายถึง กำหนดการบนบาน)

= อ้อนวอนให้ผีसांगเทวดาหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ช่วย โดยจะแก้บนเมื่อได้สมดังต้องการแล้ว

บัวไม่ให้ช้ำ น้ำไม่ให้ขุ่น

= รู้จักถนอมน้ำใจไม่ให้ขุ่นเคืองกัน

ปล้ำผีลุก ปลุกผีนั่ง

= พยายามทำให้มีเรื่องมีราวขึ้นมา

ปลุกเรือนแต่พอตัว หวีหัวแต่พอเกล้า

= ทำสิ่งใดๆ ให้เหมาะสมกับฐานะของตน

ปากปราศรัย น้ำใจเชือดคอ

= ทำทีพูดดี แต่ในจิตคิดร้าย

ผู้ตีเดินตรอก ชี้ออกเดินถนน

= ความเปลี่ยนแปลงมักเป็นไปในทางตรงกันข้าม โดยเฉพาะฐานะทางสังคม

ไฟร้อนจะนอนเย็น ไฟเย็นจะตื่นตาย

= มุ่งหวังจะสบายต้องทำงาน ถ้าเกียจคร้านจะลำบากยากจน

พลั้งปากเสียศีล พลั้งตีนตกต้นไม้

= พูดหรือกระทำโดยขาดความระมัดระวังย่อมเกิดความเสียหาย

พูดไปสองไพเบี้ย นิ่งเสียตำลึงทอง

= พูดไปไม่มีประโยชน์ นิ่งเสียจะดีกว่า

แพ้วเป็นพระ ชนจะเป็นมาร

= การยอมแพ้วทำให้เรื่องสงบ การไม่ยอมแพ้วทำให้เรื่องไม่สงบ

ฟังไม่ได้ศัพท์ จับไปกระเดียด

= ฟังไม่ชัดเจนแล้วนำไปพูดต่อจนผิดพลาด

มะพร้าวตื่นตก ยาจกตื่นมี

= เหนือหรือตื่นเต้นในสิ่งที่ไม่เคยมีหรือไม่เคยเห็น

มากชี้ควาย หลายชี้ช้าง

= มากมายเสียเปล่า แต่ใช้ประโยชน์ไม่ได้

มือถือสาก ปากถือศีล

= แสดงตนว่ามีศีลธรรม แต่กลับประพฤติชั่ว

ยิ้มด้วยปาก ถากด้วยตา

= เยาะเย้ยด้วยกิริยาท่าทาง

รักยาวให้สั้น รักสั้นให้ต่อ

= ถ้ารักกันอยู่นานๆ ให้ตัดความคิดร้ายต่อกันออกไป แต่ถ้ารักกันอยู่ช่วงสั้นๆ ก็คิดร้ายเข้าไว้

รู้หลบเป็นปีก รู้หลีกเป็นหาง

= รู้จักเอาตัวรอดและปรับตัวให้เข้ากับเหตุการณ์

เรือล่มเมื่อจอด ตาบอดเมื่อแก่

= มีอุปสรรคเมื่อใกล้จะสำเร็จ

ลูกสมภาร หลานเจ้าวัด

= ลูกเจ้านาย หรือลูกผู้มีอำนาจ

เล่นกับสาก สากต๋อยหัว หรือ เล่นกับหมา หมาเลียปาก

= ลดตัวลงไปหรือวางตัวไม่เหมาะสมจึงถูกลามปาม

ว่าแต่เขา อิเหนาเป็นเอง

= ตำหนิผู้อื่นเรื่องใดแล้ว ตนก็กลับทำในเรื่องนั้นเสียเอง

วิ่งนักมักล้ม กัมนักมักคสถาน

= ทำอะไรไม่ควรหึกโหม จงทำแต่พอประมาณ

เลื่อหลายห่าง ช้างหลายโรง

= คนที่แสดงกิริยาเอะอะตึงตัง

หนักไม่เอา เบาไม่สู้

= ไม่มีความอดทนที่จะทำการงาน

หนุ่มทิ้งแหง มากินแดงเถาตาย

= หนุ่มบริสุทธิ์มาได้แม่่ม่ายอายุมากเป็นภรรยา

เอาไม้สั้น ไปรันซี่

(รันซี่ = ตี)

= โต้เถียงกับคนพาลมีแต่ทางเสีย ดังเอาไม้สั้นตีซี่ ซี้ก็
กระเด็นมาถูกเรา

เอาลูกเขามาเลี้ยง เอาเมียขงเขามาอม

= เอาลูกคนอื่นมาเลี้ยงเป็นลูกตน เป็นภรรยาจับผิดชอบที่
หวังผลตอบแทนแน่นอนไม่ได้

สำนวนภาคเหนือ

กล้วยค้ำง่าม ง่ามค้ำกล้วย

= ต้นกล้วยและไม้ง่ามต่างพึ่งพาอาศัยกัน

กินก่อนทาน มานก่อนแต่ง

(มาน = มีครรรภ์)

= กินอาหารก่อนถวายพระ มีครรรภ์ก่อนแต่งงาน เป็นการกระทำไม่ถูกขั้นตอน

กินเมื่อยามร้อน ฟ้อนเมื่อยามเมา

= กินอาหารขณะที่ยังร้อน ฟ้อนรำขณะที่ยังมึนเมา
เป็นการกระทำที่ถูกต้องกาลเทศะ

กินแล้วหือเก็บ เจ็บแล้วหือจำ

(หือ = ให้)

= กินอาหารแล้วให้รู้จักเก็บรักษา คนอื่นเขาทำให้เจ็บใจ
ก็ควรจดจำ

แกย่อนกินเข้า ถ้าย่อนเกิดเมน

(ย่อน = เพราะ, เข้า = ข้าว, เมน = นาน)

= แก่เฒ่าเพราะกินข้าวและเกิดนาน (แต่แกเฒ่าเรียกว่า
แก่เปล่าๆ ไร้ประโยชน์)

ของกินล้าอยู่ที่คนมัก ของฮักอยู่ที่คนเปิงใจ

(ล้า = อร่อย, มัก = ชอบ, ฮัก = รัก, เปิงใจ = พึงใจ)

= ของกินอร่อยอยู่ที่คนชอบ ของมีค่าของรักอยู่ที่คนพึง
พอใจ

ชะยมดีย่อนตุ้เจ้า ลูกเต้าดีเพราะพ่อแม่

(ชะยม = ลูกศิษย์วัด, ตุ้เจ้า = พระภิกษุ)

= ลูกศิษย์วัดจะดีเพราะพระภิกษุ ลูกเต้าจะดีเพราะพ่อแม่

เข้าจะเลี้ยงกินหวาน คนจะผลาญนอนอุ่น

(เลี้ยง = หมด)

= ข้าวจะหมดย่อมกินอร่อย คนจะทุกข์ยากมักนอนอุ่น
นอนสบาย

คนง่าวได้จา หม้อแกงหนาได้เดือด

(จาว = พุด)

= คนโง่ได้พุด หม้อแกงที่หนาเดือดพล่าน ย่อมจะนานกว่า
ธรรมดา

คนเง่าบมี คนผญาดีก็ง่อม

(เง่า = โง่, ผญา = ปัญญา, ง่อม = เหวง)

= คนโง่ไม่มี คนปัญญาก็เหวง

คนหมั่นตายหลังด้าน คนขี้คร้านตายหลังหัก

= คนขยันทำงานจริงจึงไปเรื่อยๆ แม้หลังจะด้านก็ทนได้
แต่คนขี้เกียจทำอะไรจะให้เสร็จเร็ว เลยหามของหนักเกินกำลัง
หลังจึงหักตาย

คิดว่าตัวหลวงคือคนเง่า คิดว่าตัวเง่าคือคนหลวง

(คิด = คิด, หลวง = ฉลาด)

= คิดว่าตัวฉลาดคือคนโง่ คิดว่าตัวโง่คือคนฉลาด